

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XIII. De Vangionibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

CAP. XIII.

De VANGIONIBVS.

VANGIONES haud dubiè ipsi Germanis antiquitus dicti fuèrè *thi VVangen*; id est, uti nunc loquimur, *die VVangen*. Id vocabulum quid significet, haud temerè dixerim. exstat tamen etiamnum trans Rhenum plurimis in locis.

Caput Vangionum est apud Ptolemæum Βορρητιμαγος, BORBETOMAGVS; quod tabulæ est BORGETOMAGVS; Antonino BORMITOMAGVS, & corruptè *Bromitomagus*. Eadem urbs Marcellino lib. xv, & xvi, item Notitiæ imperii dicitur VANGIONES, nomine totius nationis, in quod postea princeps urbs transit; eadem ratione, uti Noviomas in Nemetum vocabulum. Essè hodiè eam, quæ vulgari vocabulo dicitur *VVorms*, testatur libellus provinciarum civitatumq; Gallia: *Civ. Vangionum; hoc est, VVormacia*. Antiquis temporibus haud dubiè Germanicè dicta fuit *VVormismagen*, & variante dialecto, *VVormiz-magen*. ex quo Romani, quibus inusitatus W literæ sonus, fecèrè *Vormitomagus*. Hoc quum Græcè, per ad finem literam B, scriberetur Βορμητιμαγος; Antoninus Latinè id protulit *Bormitomagus*. Ptolemæus, & auctor tabulæ à vero Germanorum vocabulo longiùs deflexerunt; M I mutant in BE, & GE. Posteriores Germani, omisà particulà adjectitià *magen*, dixèrè *VVormiz*, ex quo deniq; factum *VVorms*. Quum verò duæ priores syllabæ per varias efferrentur vocales, *Wormiz*, *Wormez*, & *Wormaz*; & *Warmiz*, *Warmez*, *Warmaz*: Latinum vocabulum ex hoc posterioribus temporibus factum *Varmacia*. Posthinc alii W literam mutant in Gv, (de quâ mutatione supra nonnihil dictum, pluribusque infra dicitur) idem vocabulum dixèrè *Gvarmacia*. Hinc iterum Benjaminus Tudelensis Hebræo in itinerario, v consonante abjectâ, & vocalibus A A mutatis in E E, factum vocabulum *Germez*.

Porro in eodem itinere, XI millibus passuum infra Borgetomagum in tabulâ legitur BONCONICA: atque hinc post millia IX, Mogontiacum. apud Antoninum, à Bormitomago *Bouconiam* millia numerantur XII: hinc Mogontiacum XI. Nullibi rectus est numerus. sunt quidpe millia passuum inter opida *Worms* & *Mentz* omnino XVII. Ego tamen ex intervallis *Bonconicam* interpreter nunc opidum *Oppenheim*; quia hoc longiùs distat à *Wormatiâ*, quàm à *Magontiaco*. Apud Antoninum haud dubito, quin corruptum sit N in V. nam *ou* diphthongus Romanis scriptoribus inusitata.

Sequitur igitur hinc ipsâ urbs MAGONTIACUM. quam nunc esse eandem, quæ contra Rheni Mœniquè amnium confluentis posita, vulgari vocabulo dicitur *Mainz*, ipsum vocabulum satis disertè clamat. Nomen ejus variè ab antiquis auctoribus profertur: modò MAGONTIACUM, modò MAGUNTIA CUM, & aliàs MOGONTIACUM. Causa variationis fuit; quia flumen, cujus ori opposita, aliâ dialecto Germanis dicebatur *Main*, aliâ *Moin*, sive *Môn*: unde Romanorum etiam aliis scribitur *Manus*, aliis *Mœnus*. è cujus vocabulo urbs postmodum nomen accepit *Mainzich*, & aliâ dialecto *Mônzich*. quæ mox Romani suo ori accommodantes, formavèrè *Magontiacum*, sive *Maguntiacum*, & *Mogontiacum*: ut *Iulich*, *Iuliacum*; *Zolpich*, *Tolbiacum*; *Blavich*, *Blariacum*: de quibus suo loco dicitur. *Mogonum* dictum fuisse flumen, Germanicè *Mogen*, sive antiquâ dialecto *Mogon*; haud temerè contra antiquissimos auctores crediderim Reginoni, & ejus sæculi scriptoribus: à quibus fictum id suspicor è Latino urbis nomine. Ipsi Germani posteriores urbis nomen, ut pleraq; alia, contrahentes, dixèrè *Mainz*, & *Meinz*, unde postea Latinè loquentes fecèrè vocabulum MOGONTIA, & nonnulli MOGUNTIA. Quamquam id sumtum credo ex Antonini itinerario; ubi in itinere Treveris Argentoratum, mutilatum legi vocabulum *Mogontia*, pro *Mogontiacum*, paullo antè præcedens coarguit iter Mediolano *Moguntiacum*: ubi bis idem vocabulum integrum perscribitur. Scilicet adeò vitiosa præsanis probisque placent. Ptolemæus in positu hujus urbis, solens suo more, haud leviter erravit; infra *Obringam* amnem (vulgò nunc dici *Are*, suo loco ostendam) *Mogontiacum*, suum in Germaniâ inferiore, quæ

Obringâ terminabatur, collocans.

Ceterum urbs hæc in antiquissimis certè Germaniæ Cisrhenanæ censenda est; ut cujus prima fundamenta sine dubio jam ante Christi nativitatem jacta sunt. quam vetustissimam ejus originem certis argumentis deducere conabor. Florus lib. iv, cap ultimo de Drusi rebus in Germaniâ gestis loquens; Præterea, inquit, in tutelam provinciarum, presidia atq; custodias ubiq; disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. nam per Rheni ripam quinquaginta amplius castella direxit: Bonnam & Magontiacum pontibus junxit, classibusq; firmavit. Sunt qui heic *Bononiam* legere malunt & *Gesoriacum*. Sed quid monstri? quomodò Bononiam (*Bonlogne* nunc vulgò dicitur, Gallia portus; unde in Britanniam trajecturi solvunt) ponte junxit?

aut cui adversæ ripæ? scilicet proximo Britannia litori? Satis absurdè mehercules, atque in-
 eptè; quum oceanî fretum intercedat millibus passuum circiter xxx. Cur autem Florus scri-
 psit *Bononiam & Gessoriacum*? quum duo ista unius ejusdemque fuerint loci diversis tempo-
 ribus vocabula: ut infrâ satis certis probabitur argumentis. item, quid Bononia, seu Gesso-
 riacus, extremus quondam Gallia ad septentriones portus, ad Drusi res gestas in Germa-
 niâ? Atqui, inquires, Mosa etiam Gallia flumen. Rectè: haud equidem nego. at in eâ Gallia
 Belgicæ parte, quæ Germania Cisrhenana Romanis dicta. Manuscripta certè exemplaria
 habent *Bonnam & Genosiam*; vetus editio *Bonnam & Gesoniam*. Rectè ubique legi *Bonnam*,
 infrâ etiam fusiùs demonstrabo. *Magontiacum* legendum, eo probari potest, quòd duo ista
 loca pontibus junxisse Drusum, classibusque firmasse, auctor adfirmat. quod certè ad Bon-
 nam & Magontiacum factum. De Bonnâ suo loco; de Magontiacum nunc exponam. Auctor
 noster, sub initium annal. lib. 1, *Germanicum*, inquit, *Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus*
imposuit: & infrâ, eodem libro: *Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub*
C. Sillio legato: inferiorem A. Cæcina curabat. Divisus universus viii legionum exercitus erat,
 quemadmodum ipsa Germania Cisrhenana, in *inferiorem, & superiorem*. terminus, seu limes
 inter utrumque, Abrinca flumen. Inferiorem exercitum in duas rursum partes divisum,
 duas legiones ad Aram Ubiorum, totidem ad Vetera collocat auctor, eodem annali: quo-
 rum locorum hic *Santen* nunc vocatur apud ripam Rheni, in ducatu Clivensi; ille idem est,
 qui postea *Bonna* dictus. Superioris exercitus iv itidem legiones ad Magontiacum habuisse
 hiberna, inde liquet, quòd semper Drusus, filiusque ejus Germanicus, & alii hujus exercitus
 legati, in Cattos, qui nunc sunt Hassi & Thuringi, exercitum ducturi, hac parte Rhenum
 transiverunt. Auctor noster eodem annali: *Igitur Germanicus quatuor legiones quinque auxilia-*
rium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium, Cæcina tradit. totidem
legiones, duplicem sociorum numerum, ipse ducit.positoque castello super vestigia paterni præsidii in
monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit. & paullo post: Caesar incenso Mattio (id genti
caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum. iv legiones, in inferiori Germaniâ hibernantibus, A.
Cæcinæ, inferioris exercitus legato, tradiderat: qui apud Vetera, ut copiosius alibi docebitur,
Rhenum transgressus, in Marfos tetendit. Ipse superiorem exercitum, iv itidem legio-
nes, per Taunum montem, in Chattos rapuit. Taunum montem esse eum, qui trans Rhe-
num Magontiacum objacens, vulgari nunc vocabulo dicitur der Heyrich, sive Hoheruck, Mat-
tiumque nunc opidum Marpurgium, suo loco probabitur. Ex locorum igitur situ, & ratione
itineris, satis aperte perspicitur, Magontiaci superioris exercitus fuisse castra. Sic annal. xii:
Isdem temporibus in superiore Germaniâ trepidatum, adventu Cattorum, latrocinia agitantium.
Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, addito equite alario, monuit, ut an-
teirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria
militum, divisi que in duo agmina, qui lavum iter petiverant, recens reversos, prædæque per luxum
usos, & somno graves circumvenere. Anctâ latitia, quòd quosdam è clade Varianâ, post quadrage-
simum annum, servitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obviam hosti
& aciem auso plus cladis faciunt. Et prædâ famâque onusti, ad montem Taunum revertuntur:
ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugna præberent.
Trepidatum in superiore Germaniâ in castris Magontiacensibus; maximè verò in proximo
illo trans Rhenum præsidio. unde proximarum nationum Vangionum ac Nemetarum.
auxiliares legatus Pomponius contra hosteis misit, per montem Taunum. ipse quoque
transgressus Rhenum cum legionibus, in eodem monte, apud præfidiarium castellum op-
pertus est. Ex iisdem haud dubiè hibernis, eodemque itinere, C. Silius, ejusdem exerci-
tus legatum, bis in Cattos ire iussit Germanicus, annal. 11. Sed & historiar. iv, quum Batavi
Caninefatesque, Civile duce rebellantes, in societatem armorum traxissent Transrhena-
nos, expugnatis omnibus ferè inferioris Germaniæ castris; unum solum in superiore Ger-
maniâ oppugnatur Magontiacum: nullam videlicet aliam ob causam, quàm quòd heic quo-
que castra, & milites Romani. Oppugnarunt autem Vspii, Catti, & Mattiaci: scilicet quia
Catti & Mattiaci huic ripæ proximi. At clarius id patet ex eodem libro supra. Sic mitigatis
armis, Bonnam, hiberna prima legionis, ventum. Insensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium
vertebat. ejus jussu directam adversus Batavos aciem, tamquam à Maguntiacum legiones sequerentur:
ejusdem prodicione casos, nullis supervenientibus auxiliis. Et paullo antè: Neque enim ambi-
guè fremebant, emissas à Maguntiacum Batavorum cohortes. & antea etiam: Mox occultis nuntiis
pellexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra retulimus, ac tum
Magontiaci agentes. Hinc infrâ, eodem libro, quum inferior exercitus, interfecto duce Vo-
eulâ, Herennio verò & Numisio legatis vincis, pro imperio Galliarum jurasset. divisæ, inquit
 auct or,

auctor, inter Tutorum & Classicum cura. Tutor validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detraxerant, Classicus corruptissimum quemque è deditis pergere ad obsessos jubet, veniam ostentantes, si præsentia sequerentur. aliter nihil spei. & paullo post: Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa, cremataque: iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindonissa sita sunt. Quibus verbis disertè jam castra hiberna ad Magontiacum ponuntur. Notandum autem, auctorem supra scribere, tamquam à Magontiacum legiones sequerentur: non legio. IV namque illic legiones, id est, universus Germaniæ superioris exercitus. Quò superiora etiam illa, annal. lib. I, intelligenda: *Germanicus superiorem ad exercitum profectus, Secundam & Tertiamdecimam & Sextamdecimam legiones, nihil contatas, sacramento adigit. Quartadecimam paulum dubitaverunt.* Sed & Drusus, Germanici pater, in Catos Cheruscumque arma ferens, ab eodem Magontiacum legiones Rhenum traduxit. Patet id ex Dionis lib. LV; ubi castellum cum præsidio prope Rhenum in Cattis posuisse narratur. nempe posuit in Tauno monte, ut testem supra audivimus Tacitum. proximum quidpe hoc erat iter ab Rheno in Chattos proficiscendi: in Chattos scilicet eos, qui, expulsi Ubiis, Transrhenanâ gente, agrisque eorum occupatis, mutato nomine, ripæ proximi Mattiaci dicti sunt, circa Marpurgium Cattorum gentis caput; ut suo loco ostendetur. Idem Dio lib. LV tradit, ultimâ expeditione pervenisse eum per Chattorum finem, ad Sævos usque; nempe Hermunduros; qui uni ex omnibus Suevis, Cattis cis Albim proximi.

20 Cattis superatis, Visurgim amnem transgressum, in Cheruscum arma convertisse: omniaque populando ad Albim pervenisse. hunc quoque transire quum conaretur, à muliere; quæ humanâ formâ amplior ei adparuit, retro ire iussum esse. ad Rhenum, eadem haud dubiè quâ ierat viâ, properantem, antequàm flumen attingeret, in itinere morbo decessisse. militeis defuncto cenotaphium apud Rheni ripam posuisse. quod Magontiaci factum, auctor est Eutropius lib. VII; ut mox videbimus. Tam crebri igitur quum facti sint Romano exercitui à Magontiacum transitus Rheni in Chattos, proximasque gentes; quis jam dubitare potest, pontem heic fuisse? Credo neminem. Omnino igitur legendum in Floro; *Bonniam & Magontiacum pontibus junxit, classibusque firmavit.* Classem fuisse ad superiora castra, id est, Magontiaci, testis est & Tacitus, annal. lib. I: ubi seditionem inferioris exercitus narrans, *Cæsar, inquit, arma, classem, socios, demittere Rheno parat.* quam non Bonnæ, sive ad Aram Ubiorum tunc fuisse, sed ad Magontiacum; inde liquet, quòd tunc temporis milites in hibernis Bonnenisibus nulli; antequàm duæ legiones sedatæ ex æstivis, quam circa Guldubam fuisse infra ostendetur, eò reductæ.

Magontiacum igitur opidum primum sui conditorem habuit Cl. Drusum Neronem, Cæsaris Augusti privignum, Tiberii imperatoris fratrem; qui castra heic legionum posuit, locumque mœnibus haud dubiè firmavit. Præpositus autem is fuit his oris statim post cladem Lollianam, teste Paterculo, in libro II; M. Crasso, & Cn. Cornelio Coss., ut auctor est Dio lib. LIV: id est, anno urbis DCCLXXXIX; ante natum Christum XIV. Locum tamen ipsum etiam ante Romanorum in eo hibernationem, fuisse in vici modum habitatum; indicat nomen Celticâ lingvâ formatum: quod Drusus Romanus non primus imposuit; sed ab incolis jam antè impositum invenit. Ceterum dignitatem inter totius Germaniæ opida habuit semper secundam ab Agrippinensium urbe; quæ & ætate, & amplitudine, simulque dignitate fuit prior. Magontiacum verò perpetuò ad posteriora usque sæcula, superioris Germaniæ exercitus ducisque fuit sedes. unde ipse etiam dux cognominatus est *Magontiacensis*; eodemque nomine ducatus, quem ille rexit: cujus fines fuere iidem qui Vangionum ac Nemetum cum parte Trevirorum. sic enim Notitia imperii:

Sub dispositione viri spectabilis, ducis Mogontiacensis:

	(Pacensium	Saletione.
	Menapiorum	Tabernis.
	Anderecianorum	Vico Iulio.
	Vindicum	Nemetes.
	Martensium	Alta ripa.
Præfectura militum	Secunda Flavia	Vangiones.
	Armigerorum	Mogontiacum.
	Bingensium	Bingio.
	Balistariorum	Bodobriga.
	Defensorum	Confluentibus.
	Acincensium	Antonaco.

Supra Nemetes autem Triboccorum regio Argentoratensi comiti subdita fuit; qui & ipse duci Magontiacensi, ut totius Germaniæ superioris præfecto, suppositus fuit. Notitia imperii: *Sub dispositione viri spectabilis, comitis Argentoratensis, tractus Argentoratensis.* Et libellus provinciarum civitatumque Galliarum: *Provincia Germ. i. Metrop. civ. Magontiacensium. Civ. Argentoratensium; hoc est, Stratisburg. Civ. Nemetum; hoc est, Spira. Civ. Vangionum; hoc est, Varmacia.* Hæc igitur de vetustate dignitateque urbis Maguntiacensis. Ceterum de cenotaphio, Druso defuncto à militibus hæc posito, controversiam movet doctissimus Lipsius Dioni ex Tacito, aut huic ex illo. quæ uti diligentius discutiatur, operæ pretium existimo. De arâ, Druso defuncto ad Alisonem castellum positâ, Taciti verba hæc sunt, *annal. 11: Cæsar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expeditâ manu irruptionem in Chattos facere jubet. 10 ipse, audito castellum Lupia flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neg. Silito, ob subitos imbres, aliud actum, quam ut modicam prædam, & Arpi, principis Chattorum, conjugem siliamque raperet. neque Cæsari copiam pugna obsessores fecere, ad famam adventus ejus dilapsi. tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram, Druso sitam, disjecerant. Restituit aram; honoris, patris princeps ipse cum legionibus decurrit. tumulum iterare haut visum. & curceta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Ad hæc de arâ Lipsius: *Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio LV, & Svetonius. & mox: Voluit id cenotaphium ad Moguntiacum fuisse: idq. ex Eutropio sumunt, lib. VII. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam & Rhenum.* Non repugnat, mi Lipsi; nullo modo: sed diversam facit aram. duæ quidpe fuere: altera ad Alisonem castellum & Lupiam flumen; de quâ hæc loquitur 20 Tacitus; quamque latius suo loco explicabo: ad Rhenum & Maguntiacum altera; de quâ sic Dio libro prædicto: *Καὶ ὁ μὲν εἰς τὸ πρῶτον πεδίον ὑποτῖ ἰππῶν, τῖ τε εἰς τὸ ἰπποδάμια ἀκροῦσας τελευτῶν καὶ τὸ ἐκ τῆς Βελδύκων ἡνέχθη κἀντιῶντι πρὸς δεξιῶν, εἰς τὸ Ἐλύγισυ μνημῖον κατεπέθη. Γερμανικὸς τε μὲν τῶν παιδῶν ἐπινομασθεῖς, καὶ ἡμᾶς ἔεικον καὶ ἀντιῶν, κενόταφίς τε, πρὸς αὐτῶν τῶν ἡνωλαβῶν.* hoc est: *Drusi funus ab iis, qui ordinem equestrem cum dignitate servabant, & à genere senatorio natis, in campum Martium est delatum. ibi cremati reliquia in Augusti sepulcrum condita sunt. cognomenque Germanici ei & filiis datum; honoresque statuarum, & arcus, & cenotaphii, ad ipsum Rhenum tributi.* Et Eutropius lib. VII: *Post hunc Claudius fuit, patruus Caligule, Drusi, qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius.* Ex hoc igitur intelligo, statuas & arcum triumphalem Romæ fuisse posita: solum verò cenotaphium Magontiaci ad Rhenum. Svetonius, 30 in Claudio, aram juxta cenotaphium fuisse sitam, haud obscure indicat per verbum *supplicarent.* *Exercitus, inquit, honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps statim die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publice supplicarent.* Quid, quaeso, Galliarum civitates ultra Rhenum, ad Alisonem castellum prope Luppia fluminis fontem? Certè error hic est Lipsii: duæque diversæ fuere aræ, Druso posita: quarum alteram, uti antè dictum, milites prædiiarii castelli Alisonis, alteram exercitus apud Rhenum, Maguntiacum in hiberna reversus, excitavit. Juxta hanc cenotaphium fuit; ut Dio tradit: quod monumentum vocat Eutropius; & tumulum honorarium Svetonius. Durasse id ad Valentis usque principatum, cujus jussu breviarium rerum Romanarum Eutropius composuit, ex verbis ejus patet.

Hactenus igitur de tribus Germanicis nationibus, *Tribocchis, Nemetibus, Vangionibus*; qui partem Mediomatricum agrorum olim occupatam coluerunt. 40

CAP. XIV.

De TREVERIS.

MEDIOMATRICIS juncti fuere ab septemtrionibus TREVERI, longè latèque Rhenum inter Mosamque flumina incolentes. Nomen eorum apud auctores sæpius variatur. in aliis quidpe Cæsaris exemplaribus dicuntur *Treveri*, in aliis *Treviri*. & consimili modo in aliorum auctorum diversis exemplaribus. In Taciti analibus atque historiis quum constanter ubique legantur *Treveri*; tamen IV historiarum, singularis nominativus legitur *Tutor Trevir*. In Antonini itinerario ferè ubique sunt *Triveri*. In Græcorum quoque scriptorum libris variè scribuntur. nam apud Dionem, in uno eodemque libro XL, modò sunt *Τρηήροι*, modò *Τρεμήροι*, modò *Τρηήροι*, ut & apud Strabonem: apud Ptolemæum *Τρηβίροι*. In Notitiâ imperii Romani sæpè sunt *Triberi*, Græcâ magis, quam Latinâ scriptio. Causa hujus variationis primùm à Germanis profecta est; quia ipsi, pro ratione variarum dialectorum, nomen id multipliciter variaverunt. Germanicæ autem hos fuisse originis, adferit Tacitus, in lib. de Germaniâ: *Treveri & Nervii circa affectationem*